ASIANTUNTIJALAUSUNTO

Eduskunnan Maa- ja metsätalousvaliokunnalle 8.5.2024

Asiassa: HE 22/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eläinlääkintähuoltolain muuttamisesta

ELL Hanna Nurmi, kunnaneläinlääkäri/ympäristöterveysjohtaja, Koillis-Lapin ympäristöterveydenhuolto

Kiitän mahdollisuudesta lausua asiassa. Lausuntoni visioi ennen kaikkea nykyistä toimintakenttää ja uuden eläinlääkintähuoltolain vaikutusta siihen, ja syrjäisten seutujen näkökulmaa.

Asiantuntijan ja hänen toimintaympäristönsä lyhyt kuvaus

24 vuotta sitten praktiikkaoikeudet saanut kunnaneläinlääkäri, työura Kainuussa ja Lapissa potilastyössä ja yksikön johtajana. Sekapraktiikkaa: poro, nauta, hevonen, lammas, koirat (erityisesti metsästyskoirat ja rekikoirat), kissat. Praktiikka nykyisellään 95 % pieneläimiä. Alueella ei ole yksityistä palvelutarjontaa, lähin 24/7 eläinsairaala tulee olemaan Kuopiossa (624 km!), lähimmät yksityiset Rovaniemellä ja Kuusamossa (200 km). Vastaanotto varusteltu nykyaikaisen eläinlääketieteen suorittamiseen: inhalaatioanestesia, röntgen, ultraääni, laboratoriolaitteet, päiväaikaan avustaja. Kunnan klinikkamaksut ja laitemaksut käytössä.
Henkilöstössä ei ole särkymävaraa, työsidonnaisuus on suuri (65–120 h viikossa), silti päivätöitä ei aika ajoin ole alueella tarpeeksi riittävälle määrälle päivystäjiä (virkaehtosopimuksen mukaan pitäisi olla 5).

Yksikön toimintakykyyn nojaa myös mm. elintarvikevalvonta, talousvesivalvonta, eläinsuojelu- ja eläintautivalvonta, ympäristönsuojelu ja lihantarkastus kahdessa poroteurastamossa.

Eläinlääkinnän toimintakenttä rajussa muutoksessa

Erikoistuneempaa eläinlääkintää suoritetaan, peruspraktiikka keskellä-ei-mitään ei ole enää arvostettua tai hyväksyttyä, Herriotin ajat ovat menneet.
Pieniä yksityisiä klinikoita syntyy myös maaseudulle, mutta ne eivät yleensä osallistu virka-ajan ulkopuoliseen päivystämiseen iltaisin, öisin, viikonloppuina ja juhlapyhinä. Päivystys harvaanasutulla seudulla ei kiinnosta myöskään isoja markkinavoimia: kannattamatonta, sitovaa ja huonosti palkattua.
Tuotantoeläintöitä on monin paikoin vähän. Seura- ja harrastuseläimistä saatavan tulon merkitys on suuri nykyisessä kunnaneläinlääkäreiden palkkausjärjestelmässä.
Lakiluonnos pahimmillaan heikentää kunnaneläinlääkärin työn sisältöä, työn mielekkyyttä ja kaventaa ansaintamahdollisuuksia.
Osa potilaista jää ei-kenenkään vastuulle – rajattu kunnan tarjonnan ulkopuolelle ja yksityiselle pääsyä saattavat rajoittaa pitkät jonot, välimatka ja hinta. Miten käy mökin mummon kissan? Ovatko lain rajat mustavalkoiset esim. eläinten hammashoitojen suhteen, vai jääkö eutanasian ja täyden palvelun hoidon väliin harmaa vyöhyke, jossa voidaan jatkossakin toimia? Tilanteesta syntyy eettisiä ongelmia eläinlääkäreille ja hyvinvointiongelmia eläimille.

Yksi yhteinen terveys, One Health

Ihmisten, eläinten ja ympäristön terveys on yhteinen, meillä on yhteiset taudinaiheuttajat ja yhteinen mikrobilääkeresistenssi.
Hintatason noustessa ja toimenpiteitä rajoittamalla jää eläimiä hoitamatta. Tämä on eläinsuojeluongelman lisäksi ihmisten terveysriski.

Maailmanlaajuisen pandemian jälkimainingeissa on hyvä muistaa, että 60 % ihmisten tarttuvista taudeista on eläinperäisiä, samoin merkittävä osa maailman väestöä uhkaavista vielä toistaiseksi tuntemattomista taudeista.
Eläintautivalvonta ja muut virkatehtävät, sekä maamme huoltovarmuus voi vaarantua.

Kunnaneläinlääkäri ”yrittäjänä”
Kun työaikalakiuudistus oli eduskunnassa muutama vuosi sitten, käytiin keskustelua kunnaneläinlääkäreistä. Kunnaneläinlääkärit linjattiin yrittäjyyteen vedoten työaikasuojelun ulkopuolelle.
Mitä tapahtuu nyt, kun uusi eläinlääkintähuoltolaki kaventaa entisestään mahdollisuuksia yrittää? Kunnaneläinlääkäri ei voi päättää potilaistaan, tekemistään toimenpiteistä, hinnoittelustaan eikä työsuorituksen ajankohdasta. Työaikalainsuojattomuuden viimeinenkin hauras pohja putoaa lopullisesti pois. Työaikalainsuojattomuus ei ole enää nykyaikaa.

Laajemmat hartiat tarpeen
Parlamentaarinen linjaus ympäristöterveydenhuollon siirtymisestä hyvinvointialueille 2026 oli olemassa, mutta jäi pois hallitusohjelmasta. Ympäristöterveydenhuolto on jäänyt ”löysään hirteen” roikkumaan, toivo järjestelmän uudistamisesta kelluu odottamassa valtion päätöksiä. Toimintojen turvaamiseen tarvittaisiin nykyistä huomattavasti laajemmat alueet. Ratkaisujen loputon odottaminen estää järjestelmän kehittämisen ja pelastamisen. Nykyisten pienten alueiden on erittäin haasteellista selviytyä uuden eläinlääkintähuoltolain velvoitteista ja kasvavasta hallinnollisesta taakasta (markkinakartoitus, järjestämisvastuun määrittäminen, toimenpiteiden eritteleminen eri hinnoittelukoreihin, hinnoittelu, tiedonkeruu ja raportointi). Aikaraami on lyhyt, valtion ohjeet puuttuvat.

Kunnaneläinlääkärijärjestelmän joutsenlaulu
Eläinlääkintähuoltolaki kaventaa ansaintamahdollisuuksia, mutta jättää ankaran työsidonnaisuuden, pitkät päivystykset huonolla korvauksella. Nykyinen palkkausjärjestelmä kuitenkin perustuu potilaiden riittävyyteen.
Ammatillinen kehittyminen vaarantuu, mikäli kunnat rajaavat järjestämisvastuuta §8 listan mukaiseksi. Öisin pitäisi kuitenkin venyä ihmeisiin, kun muut paikat ovat kiinni. Nykyaikaisen eläinlääketieteen harjoittamisen sijaan palataan ajassa vuosikymmeniä taaksepäin, sillä erolla, että tuotantoeläintöiden määrä on rajusti vähentynyt, eivätkä ne monin paikoin enää riitä työllistämään kunnaneläinlääkäreitä.
Samalla olemme jo nyt tilanteessa, jossa nuoret kollegat kokevat kuntiin ja maaseudulle tulemisen syöksynä uralla alaspäin. Rekrytointiongelmat ovat nykypäivää.

Yhtiöittämisvelvoitteen poistuminen eläinlääkintähuoltolaista
Tämä kirjaus on tarpeellinen ja tervetullut ja antaa toivoa toimintakentälle. Viranomaistoiminta sopii yhtiöihin huonosti, ja erityisesti harvaanasutulla seudulla työtehtävät ovat yhdistelmä praktiikkaa ja muita virkatehtäviä.

Selkeä kirjaus hinnoittelusta syrjäseuduilla toiveena
Edellisessä MmV-mietinnössä keväältä 2023 oli huomioitu syrjäseutujen tilanne erinomaisesti parissa viimeisessä kappaleessa. Toivoisimme samanlaista selkeää kirjausta nyt. Harvaanasutulla alueella potilasmäärät ovat pienemmät ja potilaskohtainen kustannus näin ollen suuri, lisäksi eläinlääkäreitä on jouduttu houkuttelemaan korkeammilla palkoilla ja rekrytointilisillä. Kuitenkaan todellista kilpailua ei ole ja matkaa lähimpään sairaalaan on puoli Suomea.